

Затверджую

Ректор СНУ ім. В. Даля

проф. Поркуян О.В.

2024 р.

ВИСНОВОК

засідання кафедри політологічних та культурологічних студій
Східноукраїнського національного університету імені Володимира
Даля

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертації Хлистуни Юлії Ігорівни на тему: «Програми розписів
православних храмів Сходу України кінця ХХ – початку ХХІ століття:
культурологічний вимір», поданої на здобуття ступеня доктора
філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки
за спеціальністю 034 Культурологія

ВИТЯГ

з протоколу № 12 засідання кафедри політологічних та
культурологічних студій Східноукраїнського національного
університету імені Володимира Даля
від «28» червня 2024 року

ПРИСУТНІ:

Головуюча на засіданні – зав.кафедрою політологічних та культурологічних студій к.політ.н., доц. Павлова Л.І., к.політ.н., доц. Агафонова Г. С., к.політ.н., доц. Карчевська О. В., д.філос.н., проф. Леонтєва В.М., к.іст.н., доц. Михайлюк О. І., к.пед.н., доц. Сілютина І. М., д. культ., проф. Смоліна О.О., к.філос.н., доц. Шелковая Н.В., к.філос.н., доц. Щербина М.М., к.філос.н., доц. Прокопенко О.В.

На засіданні присутні аспірантка кафедри Хлистуна Юлія Ігорівна

На засідання запрошені

- 1 к.ю.н., проф. Арсентєва О. С. – декан юридичного факультету.
- 2 д.філос.н., доц. Кузміна С. Л. – декан факультету гуманітарних та соціальних наук.

З присутніх – 3 докторів наук та 2 кандидатів наук – фахівці за профілем представленої дисертації.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

1. Обговорення дисертаційного дослідження здобувачки освіти третього (освітньо-наукового) рівня кафедри політологічних та

культурологічних студій юридичного факультету СНУ ім. В. Даля **Хлистун Юлії Ігорівни** на тему: «Програми розписів православних храмів Сходу України кінця ХХ – початку ХХІ століть: культурологічний вимір», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки, за спеціальністю 034 Культурологія.

Дисертація виконувалася на кафедрі політологічних та культурологічних студій СНУ ім. В. Даля. Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради СНУ ім. В. Даля (протокол № 5 від 27 листопада 2020 р.).

Науковий керівник – доктор культурології, професор, професор кафедри політологічних та культурологічних студій Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля **Ольга Олегівна Смоліна**.

2. Затвердження висновку засідання кафедри політологічних та культурологічних студій щодо дисертаційного дослідження **Хлистун Юлії Ігорівни**.

Вела засідання зав. кафедрою політологічних та культурологічних студій к. політ. н., доц. **Павлова Л.І.**, в ході якого:

ВИСТУПИЛИ:

Здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти **Хлистун Юлія Ігорівна** представила презентацію за основними положеннями дисертації «Програми розписів православних храмів Сходу України кінця ХХ – початку ХХІ століття: культурологічний вимір», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки, за спеціальністю 034 Культурологія.

У ході презентації **Хлистун Ю.І.** ознайомила присутніх зі структурою своєї роботи, обґрунтувала актуальність її тематики, висвітлила основні положення дослідження, які відображають його наукову новизну та виносяться на захист, підкреслила теоретичне та практичне значення висновків, одержаних за результатами дослідження.

Після закінчення презентації **Хлистун Ю.І.** присутніми на захисті фахівцями були поставлені такі запитання:

Завідувач кафедри к. політ. н., доц. Павлова Л.І. Як Ви впроваджуєте або плануєте впроваджувати результати свого наукового пошуку в свою практичну та професійну діяльність?

Хлистун Ю. І. Так, я працюю в музеї і вже зараз використовую набуті знання і висновки під час проведення екскурсій. Екскурсія до православного храму вимагає розповіді про його програму розпису, про символіку, приховану семантику, що означають ті чи інші зображення, які відвідувачі, можливо й бачили раніше, але не замислювалися над їх значенням та

причинами їх виникнення. Також в музеї є експозиція ікон, працюючи з якою я також використовую набуті знання та висновки своєї роботи. Крім того, я проводжу і планую проводити лекції та інші заняття для молоді з теми сакрального мистецтва.

Декан факультету гуманітарних та соціальних наук д. філос. н. Кузьміна С. Л.: Вам вдалося зафіксувати розписи храмів, які вже не існують. Це дуже важливо для подальшого документування збитків і злочинів, які чинить російська федерація. Чи зробили Ви або плануєте зробити певний звід цих всіх пам'яток, які вже на сьогодні зруйновані і чи плануєте Ви продовжити цю роботу, щоб довести до відома не лише українців, а й суспільства інших країн інформацію про ці пам'ятки та використовувати її в майбутніх позовах проти російської федерації.

Хлисту́н Ю.І. Так, інформація про ці храми зібрана в додатках до моєї роботи. Крім того, я сподіваюся й надалі брати участь у міжнародних конференціях, де я зможу розповісти про результати свого дослідження і, відповідно, представити знищені пам'ятки.

Завідувач кафедри к. політ. н., доц. Павлова Л. І. Як Ви розумієте поняття «програма розпису храму»?

Хлисту́н Ю. І. Це комплекс взаємопов'язаних іконографічних сюжетів, який будується за принципами, властивими організації культурного простору та аксіологічними принципами релігії, в даному випадку східної гілки християнства. Наприклад, традиційно більш значущі сюжети ми бачимо в «горній» частині храму. Чим вище в розписі зображений сюжет, тим більше аксіологічне значення він має у системи цінностей східного християнства.

Доцент кафедри к. політ. н. Карчевська О. В. Який простір охоплює географія Вашого дослідження?

Хлисту́н Ю. І. Часові межі мого дослідження охоплюють проміжок з початку 90-х років ХХ століття до 24 лютого 2022 року. Я почала навчання в аспірантурі з вересня 2020 року і три семестри в мене було на збір фотоматеріалів, які я збирала сама і також просила допомоги деяких колег, священнослужителів.

Доцент кафедри к. політ. н. Карчевська О. В. Добре дякую. Я б іще хотіла підтримати колегу і порекомендувати проаналізувати, які на сьогодні є документи міжнародні і національні з приводу захисту і пропагування досліджень в сфері культури, тобто на чому зараз акцентує наша держава в напрямку розвитку культурної дипломатії, культурної складової нашої державності, і, можливо, це подати також як певну практичну налаштованість Вашої роботи. Якщо Ви зустрінете певні документи, які сьогодні існують на рівні європейської спільноти, які націлені на збереження культурної пам'яті, то Ваша робота буде розглядатися комплексно, актуально не тільки з точки зору українських, а й міжнародних практик і стандартів захисту культурної спадщини.

Професор кафедри, д. філос. н. Леонтєва В. М. Крім того, що Ви представили у своїй презентації зроблену Вами вперше класифікацію символічних знаків у програмах розписів храмів, у Вас є дві чудові і цікаві класифікації окрім цієї: класифікація індексальних знаків і класифікація програм розписів, яка є багатошаровою, об'ємною, чи збираєтеся Ви додати це у формулювання новизни та акцентувати власний доробок?

Хлистун Ю.І. Так, дякую. Я додам.

Доцент кафедри к.пед.н., Сілютина І. М. Як Ви бачите саме культурологічну складову Вашого дослідження?

Хлистун Ю.І. Я її розглядаю як вплив культурних чинників на використання тих чи тих сюжетів, які набули поширення у визначений в дослідженні період. Культурне життя людей спонукає їх обирати серед великого спектра сюжетів найнеобхідніші. Наприклад, набула поширення тема присвяти храму, тема вшанування певних святих. Так, тема використання євангельських сюжетів була більш поширена наприкінці ХХ століття, але зараз не тільки в Україні а і в інших країнах (Греція, Грузія) шириться тенденція, що тема присвяти храму виходить на перший план.

Після відповідей на запитання виступили:

Науковий керівник – доктор культурології, професор Смоліна О.О.

Смоліна О.О.: доповіла про виконання наукового дослідження Хлистун Юлією Ігорівною на тему: «Програми розписів православних храмів Сходу України кінця ХХ – початку ХХІ століття: культурологічний вимір» під її керівництвом. У своєму виступі Смоліна О.О. зазначила, що здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти повністю виконала освітню складову ОНП, успішно склала всі іспити та необхідні заліки, пройшла заплановану педагогічну практику, здобувши відповідні результати навчання; виконала наукову складову ОНП, провела дослідження за визначеною темою, яка відповідає кафедральній темі: «Трансдисциплінарні дослідження трансформацій концептосфери особистості та сучасного суспільства. Поетика культури». (Державний реєстраційний номер 0120U104741, 2021-2023 рр.) та теми «Інтерпретації людини та людського: філософський, культурологічний та гендерний погляди» (з 2024 р.) та самостійно підготувала дисертаційну роботу.

Науковий керівник наголосила на тому, що мета і задачі дослідження повною мірою досягнуті, дисертанткою використана достатня джерельна та методологічна бази. Дисертантка розробила нові наукові положення та висновки, що можуть бути використані у подальшій науковій, педагогічній та культуротворчій діяльності. Протягом 2021-2024рр. послідовно й методично проводила наукові дослідження за темою дисертації, брала активну участь у міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях. За темою дисертації опублікувала 24 наукові праці, у тому числі 4 наукові статті у фахових наукових журналах України (категорія Б), 1 наукова стаття в міжнародному науковому журналі, який входять до наукометричної бази даних Scopus, 5 наукових статей у міжнародних наукових журналах, що

індексуються в наукометричних базах та 14 тез доповідей на наукових конференціях. На завершення виступу науковий керівник, професор Смоліна О.О. підкреслила, що дисертаційне дослідження Хлистун Юлії Ігорівни може бути рекомендоване до подання до розгляду в разовій спеціалізованій вченій раді із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 034 «Культурологія», галузь знань 03 «Гуманітарні науки».

Рецензенти дисертаційної роботи, які наголосили на позитивних аспектах дослідження та висловили свої побажання та зауваження.

Декан факультету гуманітарних та соціальних наук д. філос. н. Кузьміна С. Л.: дала позитивну оцінку дисертації Хлистун Юлії Ігорівни. Рецензент підкреслила, що робота є цікавою, ґрунтовною, дослідження проведено на високому рівні. Тема дослідження є гостро актуальною, текст дисертації відповідає визначеній темі. Тема сформульована з урахуванням сучасних потреб і стану української культури. Також рецензент зазначила, що публікацій за цією темою у автора цілком достатньо. Апробація проведена на належному рівні.

Водночас Кузьміна С. Л. відзначила певні недоліки виконаного дослідження, які, на її думку, суттєво не впливають на зміст роботи.

Центральна категорія дослідження «програма розпису» дуже важлива і містить величезну евристичну цінність. Але Юлія Ігорівна розглядає це поняття як результат, як продукт, який вже відбувся в часі. Треба поглянути на програму розпису як на процес, як на культурну практику. Якщо щодо мистецтвознавства, богослов'я, тут ми бачимо повністю реалізований потенціал, то культурологічний потенціал не реалізований саме цього поняття «програма розпису». Може не зараз, а на майбутнє, в це треба обов'язково вдивитися. Дуже важливими є теоретичні напрацювання постколоніального дискурсу. І ми не маємо права заплющувати очі на факт, що московський патріархат зараз фактично реалізує геноцидальну політику щодо українського народу, української нації. І, власне, церква московська є політичним інструментом в руках того режиму, який склався в російській федерації. І вона була політичним інструментом, а відповідно вона реалізовувала певні культурні практики. Ось такою культурною практикою я вважаю насадження, припустимо, московського імперського міфу.

В дольній частині оцієї програми розпису, там є де розгулятися, і я би порекомендувала просто уважно, чисто статистично, подивитися, хто є героями цих життів, звідки вони походять. Чому в нас так багато Олександра Невського, Сергія Радонізького, який він стосунок має до України, до історії України, а тут йдеться якраз про ідентичність. Оця долня частина розпису, вона ж якраз і спрямована, як ви самі абсолютно справедливо пишете, на надання певних рольових моделей. І хто, які образи їх формують. Мені здається, що це надзвичайно для нас важливо, тому що фактом йдеться про виживання нас з вами, про те, які програми реалізуються, програми, скажімо так, створення ідентичності реалізуються в церковному просторі. І я думаю,

що не лише українці, а й міжнародна наукова спільнота має про це знати, має про це говорити.

Ну, ще б я там порекомендувала звернутися до літературознавчих практик. Ева Томпсон може багато підказати про імперські міфи в російській літературі, наприклад, не самі, скажімо, зміст, а оті форми, ті методи, які вона застосовує.

Ну і, власне, там вже по таких дрібних зауваженнях текст виглядав би набагато, скажімо так, виваженіше, якщо звідти все ж таки подивитися і прибрати якісь суб'єктивні зауваження чи твердження, які не стосуються теми роботи взагалі, наприклад, порівняння православного і католицького підходу до живопису.

В якості висновку Кузьміна С.Л. підкреслила, що робота пророблена величезна, дуже важлива, корисна і вона пропонує рекомендувати дисертацію Хлистун Ю.І. до захисту.

Професор кафедри, д.філос.н. Леонтєва В.М. дала позитивну оцінку дисертації Хлистун Юлії Ігорівни.

Зокрема рецензент зазначила, що звернення до теми монументального церковного живопису, а саме програм розпису православних храмів зазначених регіону та періоду спричинено як внутрішніми, власне, науковими обставинами (відсутністю культурологічної аналітики обраного пані Юлією предмета дослідження при усвідомленій потребі в його всебічному вивченні), так і обставинами історичного, соціокультурного порядку, тобто зовнішніми подіями – оптимістичними на початку 1990-х рр., драматичними з 2014-го та такими, що перетворилися на трагічні у лютому 2022-го. Актуальність роботи, як її своєчасність і доцільність, впливає зі сказаного і не викликає жодного сумніву, так само як і цінність, значущість проведеного дослідження, яка обумовлена, передусім, його професійною ретельністю, змістовою глибиною та 100-відсотковою самостійністю від процесу збирання візуального матеріалу (функція якого не обмежується тільки «ілюстративністю») до формулювання висновків. І ця значущість зростає внаслідок того, що до емпіричної бази дисертаційного дослідження увійшли зруйновані війною храми. Завдяки роботі, що рецензується, і завдяки їй, я б сказала, розкішним додаткам зображення розписів цих храмів і відповідні іконографічні програми збережені і, відтак, мають шанс на відтворення. У будь-якому випадку вони вже не зникнуть «безслідно» з культурної пам'яті – їх смисли тією чи іншою мірою задіюватимуться в реальному культуротворчому процесі.

Структура дисертації справляє враження продуманої, логічної, причому, в ній реалізований принцип єдності історичного і логічного та явно простежується логіка сходження від абстрактного до конкретного. І, в цілому, відчувається достатньо висока дослідницька культура здобувачки: грамотно окреслені методологічні засади дослідження, і обраними методами авторка послуговується коректно, дуже акуратно. Імпонує залучення суто

філософських методологічних надбань і навіть історико-філософського матеріалу, а також збагачення культурологічного інструментарію відрефлексованою адаптацією методу вимірювання.

Якщо дуже стисло характеризувати те, що представила Юлія Ігорівна в дисертації, то це – добротний, комплексний і по-справжньому культурологічний аналіз іконографічних програм православних храмів на Сході України кінця ХХ – перших десятиліть ХХІ століття. Причому, аналіз, в якому враховані і поліфонія культурних контекстів, і темпоральний аспект, і особистісні, біографічні чинники, – і це, на мою думку, є дуже сильною рисою роботи, бо надає їй належної культурологічної конкретності.

Проте важко виділити у роботі щось «найсильніше». Таким «найсильнішим» може бути визнана і широка ерудованість, і методологічна обізнаність, і схильність пані Юлії до філософування, що разом і дали чудовий результат у вигляді цільної, красивої дисертаційної роботи; так можна оцінити і міркування щодо раціональності та ірраціональності храмового розпису (і не пропри, а саме через наявність у цих міркуваннях дискусійних моментів); найсильнішим фрагментом тексту можна назвати і дуже цікаві думки про вплив на складання і втілення сучасних програм розпису зробленого у монументальному церковному живопису Віктором Васнецовим 100 років тому, не кажучи вже про дві запропоновані пані Юлією класифікації – класифікацію індексальних знаків у розписі православного храму та класифікацію, власне, самих програм храмового розпису на Сході України в кінці ХХ – у перших десятиліттях ХХІ ст., що є, на моє переконання, безумовною новизною.

Відзначу і підрозділ 2.1, в якому:

- Показаний взаємозв'язок храмового розпису й організації літургійного простору храму: раніше про це писали лише теософи, богослови, Юлії ж Ігорівні вдалося зробити блискучий культурологічний аналіз цього взаємозв'язку.

- У цьому ж підрозділі програму розпису православного храму інтерпретовано як культурний код. І хоча певну здивованість викликає те, що дисертантка не апелює до творів корифеїв-дослідників проблеми культурного коду, на мій погляд, це вельми перспективний напрямок подальшого дослідження в контексті візуального повороту в культурі і в гуманітаристиці, бо «код» є базовим семіотичним терміном і, наприклад, у лінгвокультурологічній парадигмі визнаний за центральне поняття. Але це вже стосується побажань щодо подальшої дослідницької діяльності Юлії Ігорівни.

Але зверну увагу на те, що, на мій погляд, ще можна і потрібно встигнути покращити до процедури захисту:

1. Досягти максимальної термінологічної визначеності й однозначності (наприклад: у Вступі згадано «догмат іконовшанування», а потім дисертантка використовує «догмат про іконопочитання»; «Східна Україна» – іноді з великої, іноді з маленької літери...) і, в той же час,

максимально уникнути текстуальних – дослівних – повторів (помічала у посторінкових зауваженнях окремо). Виключення може бути лише для висновків (але ж і тут небажано використання повністю ідентичних речень).

2. У формулюванні результатів дослідження: по-перше, більшою мірою орієнтуватися на те, наскільки висновки віддзеркалюють виконання заявлених завдань; по-друге – у загальних, остаточних ВИСНОВКАХ мають бути враховані ВСІ змістовні моменти висновків до розділів (інакше наявність таких позбавлена виправданості: який тоді сенс у висновках до розділів?), а у формулюваннях результатів у ВСТУПІ – ВСІ змістовні моменти загальних ВИСНОВКІВ (наприклад, на с. 167: «Дослідження виявило низку впливових факторів зміни стилю розпису православних храмів сходу України на межі ХХ-ХХІ століть...», а це не вказано ані як те, що зроблене «вперше», ані що «удосконалено», ані серед того, що «отримало подальший розвиток», хоча пані Юлією, дійсно, систематизовано причини та чинники зростання інтересу до візантійського стилю та використання з середини нульових років ХХІ ст. переважно саме цього стилю у розписі православних храмів Сходу України).

3. Попрацювати з додатками, передусім – привести у відповідність описам сюжетів розписів у тексті дисертації їхню «інвентаризацію» (розташування й нумерування фотографій) у додатку А, – і тоді текстове і візуальне, дійсно, утворять певну семантичну єдність. Також, на мою думку, було б доречно у додатку Б вказати роки, коли відповідні програми склалися і втілювалися, а в Додатку В – хто з іконописців які саме храми впродовж якого часу розписували.

Підсумок такий: дисертація Юлії Ігорівни Хлистуни «Програми розпису православних храмів Сходу України кінця ХХ – початку ХХІ ст.» є цілісним і завершеним дослідженням, яке відповідає вимогам до кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти III рівня, у тому числі, стосовно апробації та опублікування досягнутих результатів та їхньої наукової новизни і практичної значущості, і тому має бути представленою до спеціалізованої Ради для захисту за спеціальністю 034 «Культурологія».

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

Професор кафедри, д.філос.н. Леонтєва В.М.:

Шановна Світлана Леонідівно доводить те, що сама тема, пані Юлії, вона така багатоаспектна, вона така складна і те, що можливі, ну, скажімо так, зовсім не співрозмірні виміри розгляду цієї теми, але в рамках культурологічного підходу. І те, що культурологічний підхід не реалізований у цьому дослідженні, ви знаєте, я смію з цим не погодитись, тому що, на мою думку, мінімум три критерії витримані для того, щоб дійсно визнати цю роботу культурологічною, не мистецтвознавчою, не богословською, не філософською. По-перше, це розгляд поліфонічних культурних контекстів, про що в неї йшлося у тексті. По-друге, це дотриманість точного хронологізму, оця темпоральність розгляду, яка властива саме культурології.

По-третє, Юлія Ігорівна дуже вдало використовує наявну в неї біографічну інформацію, так, може й в недостатній кількості.

Доцент кафедри к.пед.н., Сілотина І. М.

Шановні колеги, шановна Юлія Ігорівна, я хочу подякувати всім присутнім за дуже плідну дискусію, за чудову доповідь і хочу відзначити дуже високий рівень працездатності науковості цієї аспірантки і можу сказати як керівник кафедри протягом трьох років на якій навчалася Юлія Ігорівна що це ну мабуть найкраща наша аспірантка яка таку високу планку зараз поставила, що дай Боже, щоб інші всі до цієї планки дотягнулися. І я дуже позитивно оцінюю рівень роботи і бажаю виправити ті недоліки, які вважає за потрібне виправити і сама дисертантка, і вважає за потрібне врахувати науковий керівник. І все для того, щоб захист пройшов вдало на високому рівні.

Завідувач кафедри к. політ. н., доц. Павлова Л. І.

Шановні колеги, ми маємо на сьогоднішньому засіданні прийняти рішення щодо рекомендації дисертації Хлистун Юлії Ігорівни «Програми розписів православних храмів Сходу України кінця ХХ - початку ХХІ століття: культурологічний вимір» до захисту в разовий спеціалізованій вченій раді Східноукраїнського національного університету. Прошу голосувати.

Одноголосно ми приймаємо рішення рекомендувати дисертацію Юлії Ігорівни Хлистун до захисту в разовий спеціалізованій вченій раді Східноукраїнського національного університету.

Також ми повинні сформувані пропозицію вченій Раді щодо складу разової ради із захисту дисертації. Є пропозиція сформувані разову раду у складі:

Демчук Руслана Вікторівна, доктор культурології, професор кафедри культурології Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Тарасенко Андрій Андрійович, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри теорії і методики декоративно-прикладного мистецтва та графіки ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Садова-Мандюк Оксана Ярославівна, кандидат мистецтвознавства, викладач Комунального закладу Львівський фаховий коледж декоративного і ужиткового мистецтва ім. І. Труша.

Хто за цю пропозицію? Прошу проголосувати. Рішення прийнято.

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації Хлистуни Юлії Ігорівни на тему:
«Програми розписів православних храмів Сходу України кінця ХХ –
початку ХХІ ст.: культурологічний вимір»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань
03 Гуманітарні науки, за спеціальністю 034 Культурологія**

Обґрунтування вибору теми дослідження.

Серед аргументів актуальності даного дослідження є і принципово теоретичні, і суто практичні; вважаємо за основні такі:

- Монументальний церковний живопис, розглянутий у контексті поняття «програма розпису православного храму» та з позицій культурологічного підходу вивчений недостатньо, а такі дослідження стосовно східноукраїнського регіону зовсім відсутні.
- Регіон Східної України, Донбасу з часів тоталітарного радянського режиму стійко асоціюється з важкою промисловістю, гірською справою, чорною металургією, а не пам'ятниками культури, мистецтва та релігійними традиціями, які теж значущі для української сакральної спадщини.
- Розписи православних храмів східного регіону, що виникли після здобуття Україною незалежності, вивчалися спорадично, фрагментарно, що не дозволяє скласти цілісне наукове уявлення про них. Потрібне комплексне дослідження даного матеріалу, яке заповнить прогалини, що виникли.
- Російська агресія проти України, починаючи з 2014 року і, особливо, в умовах широкомасштабної війни з 24 лютого 2022 року, призводить до знищення храмів та їхнього внутрішнього оздоблення. Тому фіксація наявних зразків та їхнє наукове осмислення є винятково актуальним.

Актуальність даного дослідження полягає у необхідності збереження культурної пам'яті та культурної традиції внутрішнього оформлення храму, оскільки згодом частина розписів неминуче втрачається внаслідок пожеж, воїн, стихійних лих і навіть при недбалому догляді за храмовим оздобленням. Частина храмів, що увійшли в дане дослідження, нині або зруйновані вщент, або суттєво пошкоджені внаслідок російської агресії 2022 року. Відповідно, храмовий розпис у них безповоротно втрачено.

Часовий період після 2022 року відкриває нову сторінку в історії України, як і в її культурі, і, безперечно, стане новим етапом у розвитку її сакрального мистецтва, у тому числі й монументального церковного живопису.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана на кафедрі філософії, культурології та інформаційної діяльності (з 2023 року – кафедра політологічних та

культурологічних студій, з 01.07.2024 – катедра господарсько-правових та суспільно-політичних дисциплін) Східноукраїнського Національного університету імені Володимира Даля відповідно до тематичного плану науково-дослідницької роботи і є частиною комплексної теми «Трансдисциплінарні дослідження трансформацій концептосфери особистості та сучасного суспільства. Поетика культури». (Державний реєстраційний номер 0120U104741, 2021-2023 рр.) та теми «Інтерпретації людини та людського: філософський, культурологічний та гендерний погляди» (з 2024 р.)

Хронологічні межі дослідження охоплюють період розвитку програм розпису православних храмів Сходу України від кінця ХХ століття (90-ті роки – початок «потепління» у відносинах держави і Церкви, інтенсифікації процесу будівництва храмів, отримання Україною незалежності) до початку війни (24 лютого 2022 року, після чого доступ до об'єктів, пов'язаних з темою дослідження, став неможливим). Для з'ясування витоків програм розпису православних храмів здійснено ретроспективний екскурс з певним відхиленням від зазначених хронологічних та географічних меж.

Поняття «православні храми Сходу України» та «православні храми Східної України» вживаються в дисертації як синоніми.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження – визначити чинники, закономірності та специфіку програм розписів православних храмів Сходу України кінця ХХ – початку ХХІ століття з точки зору культурології.

Відповідно до мети дослідження передбачено вирішення таких завдань:

- визначити ступінь наукової дослідженості програм розписів православних храмів Сходу України кінця ХХ – початку ХХІ століття;

- зібрати і систематизувати емпіричний матеріал щодо розписів православних храмів Сходу України відповідно до обраних методологічних принципів;

- уточнити поняття «програми розпису православного храму»;
- охарактеризувати особливості, (тематику, склад, художні орієнтири та специфічні сюжети) програм розписів православних храмів Сходу України в кінці ХХ – початку ХХІ століття;

- позначити історико-культурологічні чинники, котрі вплинули на монументальний живопис православних храмів Сходу України у кінці ХХ – початку ХХІ століття;

- простежити взаємозв'язок монументального живопису і архітектурно-конструктивних факторів, що формують внутрішній простір православного храму;

- виявити зміст ціннісно-сміслових комплексів та символічних структур, що репрезентовані у програмах розписів православних храмів Сходу України кінця ХХ-початку ХХІ років;

– дослідити чинники художнього та ідейного впливу на програми розписів православних храмів Сходу України кінця ХХ-початку ХХІ років;
– розробити та обґрунтувати класифікацію програм розписів православних храмів зазначеного регіону та періоду.

Об'єкт дослідження – внутрішнє оздоблення православних храмів України кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Предмет дослідження – програми розписів православних храмів Сходу України кінця ХХ – початку ХХІ століття у культурологічному вимірі.

Методи дослідження. Для досягнення визначеної в дисертаційному дослідженні мети і розв'язання поставлених завдань використовуються наступні **підходи**: *культурологічний* – при визначенні основних чинників впливу соціокультурних процесів на формування програм розписів православних храмів Сходу України кінця ХХ – початку ХХІ століття; *міждисциплінарний* – при дослідженні проблеми на стику культурології, мистецтвознавства і богослов'я; *антропологічний* – при аналізі значення та впливу на людину, тобто визначенні виховальної функції іконографічних сюжетів та їх ансамблів; *системний, структурно-функціональний* – при розгляді програм розписів православних храмів Сходу України, що мають узгоджену структуру і функціонують у взаємозв'язку основних складових, для виявлення структурних взаємозв'язків у програмах розписів православних храмів.

Культурологічний підхід, який забезпечує розгляд цінності як вираження людського виміру культури, передбачає комплексне вивчення культурних явищ, їхніх зв'язків та впливу на суспільство. Цей підхід розглядає культуру як систему символів, цінностей і традицій, яка визначає спосіб мислення людини та її поведінку. У дослідженні програм розпису православних храмів Сходу України був використаний культурологічний підхід для аналізу символіки зображень, а також їх взаємозв'язку з історією, традиціями та віруваннями Сходу України, завдяки чому були відкриті нові аспекти релігійної та культурної спадщини цього регіону.

При написанні роботи використовувався наступний комплекс **методів дослідження**: *польовий* – при збиранні фотоматеріалів, *історіографічний* – при опрацюванні наукової літератури, інших джерел для відтворення історичних реалій та соціокультурних процесів кінця ХХ – початку ХХІ століття в Україні; *теоретико-аналітичний* – при аналізі культурологічної, церковно-історичної та навчально-методичної літератури з досліджуваної проблеми; *історико-культурологічний та порівняльно-історичний* – для відокремлення особливостей розписів православних храмів в контексті культури часу; *іконографічний* – при аналізі іконографічного сюжету з точки зору його відповідності православної культурної традиції; *семіотичний* – при виявленні особливостей інтерпретацій іконографічних сюжетів у програмах розписів православних храмів Сходу України, *герменевтичний* – при тлумаченні різних сенсів іконографічних сюжетів. *історичний* – при розкритті передумов зародження та основних етапів становлення і розвитку

іконографічних програм православних храмів; *наочно-аналітичний* – при аналізі певних програм розписів православних храмів Сходу України кінця ХХ – початку ХХІ століття; *інтегративний* – при застосуванні матеріалів та результатів досліджень комплексу гуманітарних дисциплін; *аналітичний метод* – для теоретичного аналізу програм розписів православних храмів; *вимірювальний* – при складанні класифікації програм розписів православних храмів Сходу України; *компаративний* – для забезпечення порівняльного розгляду іконографічних сюжетів однієї тематики; метод інтерпретації – для пояснення, порівняння особливостей програм храмових розписів; *теоретичного узагальнення* – при описі результатів аналізу матеріалу для підведення часткових та загальних підсумків дослідження.

Методологічну основу дослідження склали: аксіологічні принципи, що відображають національні та загальнолюдські цінності життя суспільства; філософські ідеї про причинно-наслідковий зв'язок явищ; найважливіші положення культурології, що свідчать про виховання людини через освоєння вітчизняної і світової культури; положення про зв'язок православної культури та сучасного мистецтва; богословські і догматичні принципи Православ'я, частиною яких є духовно-моральне виховання людини за допомогою церковного мистецтва, та ін.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що

вперше:

- здійснено культурологічний аналіз програм розпису православних храмів сходу України з точки зору православної культурної традиції;
- запропоновано класифікацію програм розписів православних храмів Сходу України кінця ХХ – початку ХХІ ст.;
- запропоновано класифікацію сакральних символів, які зустрічаються у розписах православних храмів Сходу України;
- запропоновано класифікацію індексальних знаків монументального церковного живопису;
- проаналізовано використання найбільш/найменш поширених іконографічних сюжетів у розписах православних храмів сходу України;
- купол і вітвар православного храму розглянуті як нетотожно сакральні його частини (з точки зору культурології сакрального) і водночас найбільш сакральні храмові простори, що відображено в програмах їх розписів;
- проведено порівняння між структурою програми розпису православного храму та ієрархією християнських етичних цінностей;

удосконалено:

- тлумачення терміну «програми розпису» православного храму;
- розуміння взаємовпливу духовних настроїв суспільства та особливостей храмового оздоблення;
- розуміння іконографії сюжету Страшного Суду, який розглянуто згідно зі структурою вписаного в його простір восьмикінцевого православного хреста;

отримало подальший розвиток:

- систематичне вивчення програм розписів православних храмів України;
- вивчення особливостей сприйняття стилів розпису православного храму в контексті впливу візуальної культури.

Практичне значення отриманих результатів:

Матеріали дисертаційної роботи та отримані результати дозволяють розширити знання про розвиток монументального живопису у храмах сходу України кінця ХХ – початку ХХІ століття і можуть бути корисними у подальших культурологічних дослідженнях. Оскільки частина храмів, які увійшли до даної роботи, виявилися повністю або частково зруйнованими внаслідок повномасштабної війни, дослідження становить цінність для вивчення втраченої культурної спадщини України. Результати дослідження можуть використовуватися при складанні програми розпису того чи іншого православного храму, або при реставраційних роботах у храмах з пошкодженим розписом. Матеріали даної роботи можуть також бути використані при складанні екскурсійної програми, що включає відвідування збережених православних храмів Сходу України. Матеріали дослідження можуть використовуватися при складанні лекційного циклу по іконографії, а також дисциплін, присвячених вивченню храмового розпису в духовних школах і семінаріях. Результати дослідження можуть слугувати додатковим ресурсом у викладанні курсів «Історія художньої культури», у процесі висвітлення відповідних тем із культурології або мистецтвознавства.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним науковим дослідженням, в якому визначена специфіка програм розписів православних храмів Сходу України кінця ХХ – початку ХХІ століття з точки зору культурології. Усі наукові результати, викладені в дисертації, отримані авторкою особисто.

Апробація результатів дослідження.

Публікації. За результатами дослідження 24 наукових праць: 4 статті, які опубліковані у наукових фахових виданнях України (категорії Б); 1 стаття у виданні, проіндексованому в базі даних Scopus, 5 статей в інших іноземних виданнях, також у 12 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Список опублікованих праць за темою дисертації

Наукові праці, які відображають основні результати дослідження:

Статті у наукових фахових виданнях України:

(які входять до переліку МОН України)

1. Хлисту́н Ю. І. Програма розпису православного храму як культурологічна проблема. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2020. № 35. С. 213-218. DOI: 10.35619/ucpmk.v35i0.387

2. Хлисту́н Ю. І. Використання символічних знаків у сучасному українському монументальному церковному живописі: класифікація,

прихована семантика. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2021. № 39. С. 71-76. DOI: 10.35619/ucpmk.v39i.499

3. Хлїстун Ю. Причини зміни стилю розпису православних храмів сходу України на межі ХХ–ХХІ століть. *Наукові записки НаУКМА. Історія і теорія культури*. 2022. Том 5. С. 38-46. DOI: 10.18523/2617-8907.2022.5.38-46

4. Хлїстун Ю. І. Культурологічний погляд на програму розпису купола та вітваря православного храму. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2022. № 3. С. 16–22. DOI: 10.32461/2226-3209.3.2022.266067

Статті в іноземних наукових періодичних виданнях:

(статті у періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базі даних Scopus):

1. Khlystun Yu. The Painting Program of the Orthodox Church as a Key to Understanding the Eastern Christian Picture of the World. Il programma di pittura della Chiesa ortodossa come chiave per comprendere la rappresentazione cristiana orientale del mondo. *Annali di studi religiosi*. 2023. № 24. P. 109-120.

DOI: 10.14598/Annali_studi_relig_24202311

https://books.fbk.eu/media/uploads/files/14._Khlystun.pdf

<https://books.fbk.eu/pubblicazioni/titoli/annali-di-studi-religiosi-24-2023/>

Статті в інших іноземних наукових періодичних виданнях:

1. Khlystun Yu. The most common iconographic plots of V.M. Vasnetsov in the programs of painting Orthodox churches in the East of Ukraine at the end of the 20-th – beginning of the 21-st century. *European socio-legal and humanitarian studies*. 2022. № 2. P.105-115. URL: http://ehs-journal.ro/wp-content/uploads/2022/12/ESLHS_2_22_FINAL.pdf

2. Khlystun Yu. I. The Use of Symbolic Signs in Modern Ukrainian Monumental Church Painting: Classification and Hidden Semantics. *International Journal of Humanities and Social Sciences. World Academy of Science, Engineering and Technology*. 2022. Vol. 16 (8). P. 398-404. URL: <https://publications.waset.org/vol/188>

3. Khlystun Yu. Features of the Programs of Murals of Modern Ukrainian Orthodox Churches. *Global Journal of Human-Social Science*. 2023. № 23(A1). P. 27–34. URL: <https://socialscienceresearch.org/index.php/GJHSS/article/view/103613>

4. Khlystun Yu. I. Culturological analysis of the iconographic program of the refectory church of All Russian Saints in the Holy Dormition Nikolo-Vasilievsky convent. *European Journal of Arts*. 2021. № 1. P. 174-183. DOI: 10.29013/eja-21-1-174-182

5. Khlystun Yu. Vasnetsov's motives in the space of modern Ukrainian Orthodox churches. *European Journal of Arts*. 2023. № 2. С. 43-50. DOI: <https://doi.org/10.29013/EJA-23-2-43-50>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Хлистун Ю. І. Рациональність та ірраціональність розпису православного храму. *Філософія подієвої культури: історія та сучасність* : матеріали Всеукр. наук.- практи. конф., 25-26 березня 2021 р. Київ, 2021. С. 179-182.
2. Хлистун Ю. І. Програма розпису православного храму як ключ до розуміння східнохристиянської картини світу. *Матеріали Всеукраїнської наукової конференції*. 15 квітня 2021 р. Острогор : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. С. 124-129.
3. Хлистун Ю. І. Вплив сучасної візуальної культури на монументальний церковний живопис. *Духовна культура України перед викликами часу* : Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. м. Харків, 2021. С. 136-138.
4. Khlystun Yu. The influence of modern visual culture on the painting of an Orthodox church. *English for specific purposes* : international in scope, specific in purpose. 18.05.2021. Severodonetsk. P. 119-120.
5. Хлистун Ю. Символічні знаки в сучасному українському монументальному церковному живопису. *Мистецька культура: історія, теорія, методологія* : доп. та повідомл. IX Міжнар. наук. конф. 19 листоп. 2021 р. Львів. С. 324-331.
6. Хлистун Ю. І. Види індексальних знаків у розпису православного храму. *Сучасні дослідження культури і мистецтва* : Матеріали Всеукр. наук.-практи. конф. 25 - 26 листопада 2021 р. / Заг. ред. О. О. Смоліна, О. С. Ухов. –Северодонецьк : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. С. 87-91.
7. Хлистун Ю. І. Методи вимірювань при вивченні програм-розписів православних храмів. *Феномен культури постглобалізму* : зб. мат. II Міжнар. наук.-практи. конф. 26 листопада 2021 р. : у 2 ч. / Маріуп. держ. ун-т ; гол. ред. Ю. С. Сабадаш; упоряд. С. Янковський; техн. ред. О.В. Дейниченко. Маріуполь : МДУ, 2021. Ч. I. С. 191-194.
8. Khlystun Yu. The use of measuring instruments in the study of painting programs of Orthodox churches. *The 6th International USERN Congress and Prize Awarding Festival*. November 6th–13th, 2021. Istanbul, Turkey. P. 295.
9. Хлистун Ю. Відображення посвяти православного храму у програмі його розпису. *Мистецька культура: історія, теорія, методологія* : доп. та повідомл. X Міжнар. наук. конф. 18 листоп. 2022 р. / ЛННБ України ім. В. Стефаника, Ін-т досліджень бібліотечних мистецьких ресурсів; ред.-упоряд.: Л. Купчинська, О. Осадця; відп. ред. Л. Сніцарчук. Львів, 2022. 272 с.
10. Хлистун Ю. Сучасні тенденції у розписах православних храмів. Культура в ХХІ столітті: дослідження, збереження, розвиток. *The XXI century culture: research, memorization, development* : збірник наукових статей за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції 8–9 грудня 2022 року / за заг. ред. О. Смоліної, І. Сілютіної. Київ : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2023. С. 174-179.

11. Хлисту́н Ю. Взаємозв'язок мистецтва іконографії та гімнографії в сучасному українському монументальному церковному живописі. *Культурні та мистецькі студії XXI століття: науково-практичне партнерство* : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. / М-во культ. України та інформ. політики ; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. 10 листопада 2022 р. Київ : НАКККіМ, 2022. С. 42-43.

12. Khlystun Yu. Plots of the "Last Judgment" in the Monumental Church Painting as an Element of the Culture of Fear. *The 13th Annual Lotman Conference at Tallinn University Fear in Culture and Culture of Fear Abstracts*. June 15–17, 2023. P. 34.

13. Хлисту́н Ю. Мотиви В. М. Васнецова у програмах розпису православних храмів Сходу України кінця ХХ – початку ХХІ ст. *Мистецька культура: історія, теорія, методологія. XI Міжнар. наук. конф. (Львів, 17 листоп. 2023 р.)* 244 с. с. 193-200. ISBN 978-617-8092-68-9

14. Yuliia Khlystun. Peculiarities of images of saints in Orthodox iconography. Forma Sanctitatis Conference. Turin, 6-9 september 2023.

Крім цього, матеріали дисертації було взято за основу при проведенні лекційних та семінарських занять зі здобувачами вищої освіти II (магістерського) рівня за освітньо-професійною програмою «Культурологія: гендерні дослідження» (2022-23 та 2023-24 навч.р.) з дисципліни «Візуальна культура (гендерний аспект)» за темою «Традиційні та сучасні візуальні мистецтва у світлі гендерного підходу» (через її конкретизацію: «Гендерні особливості східно-християнської іконографії»).

Структура та обсяг дисертації. Структура дисертації обумовлена поставленою метою і завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг основного тексту роботи 174 с. Обсяг ілюстративного додатку (А) 328 с. Додатки включають такі позиції: Додаток А – є альбомом ілюстрацій (додається окремо). Додаток Б містить класифікації програм розписів православних храмів Сходу України кінця ХХ – початку ХХІ ст. за рівнем складності та за тематикою. Додаток В налічує імена іконописців та назви храмів, що вони їх розписували, які згадуються у дисертації.

Характеристика особистості здобувача

Хлисту́н Юлія Ігорівна, (20.07.1985 р. н.), в 2007 році закінчила філологічний факультет Донецького національного університету ім. Василя Стуса за спеціальністю Психологія та отримала диплом магістра з відзнакою.

У 2020 році вступила до аспірантури кафедри філософії, культурології та інформаційної діяльності (нині кафедра політологічних та культурологічних студій) юридичного факультету Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, за спеціальністю 034 Культурологія, галузі знань 03 Гуманітарні науки, Освітньо-наукова програма «Культурологія» (далі ОНП).

27.11.2020 р. на засіданні Вченої Ради СНУ ім. В. Даля була затверджена тема дисертаційної роботи «Програми розписів православних храмів Сходу України кінця ХХ – початку ХХІ століття: культурологічний вимір» (протокол Вченої Ради № 5).

Здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти повністю виконала освітню складову ОНП, успішно склала всі іспити та необхідні заліки, пройшла заплановану педагогічну практику, здобувши відповідні результати навчання; виконала наукову складову ОНП, провела дослідження за визначеною темою та підготувала дисертаційну роботу.

Під час виконання дисертаційної роботи Юлія Хлистун провела комплексне наукове дослідження щодо вивчення чинників, закономірностей та специфіки програм розписів православних храмів Сходу України кінця ХХ – початку ХХІ століття з точки зору культурології. Було обрано об'єкт, предмет, методи проведення досліджень, сформульована актуальність теми, мета та завдання наукового пошуку. Упродовж усього терміну здійснення цієї роботи здобувачка виявила себе як наполеглива та зріла дослідниця, яка чітко визначає мету й завдання наукового пошуку, підбирає адекватні для їх виконання методи дослідження, глибоко осмислює та систематизує результати проведених наукових розвідок. Сумлінно навчаючись в аспірантурі та активно займаючись дослідницькою діяльністю, здобувачка вищої освіти ступеня доктора філософії засвоїла необхідні професійні знання, практичні вміння та навички, опанувала відповідні компетентності, що дало їй змогу продукувати нові наукові ідеї та комплексно вивчати обрану проблематику, забезпечувати наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів. Протягом навчання Юлія Хлистун проявила себе наполегливою, старанною, відповідальною, працелюбною та добросовісною людиною.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація виконана фаховою українською мовою, текстове подання матеріалу відповідає стилю науководослідної літератури.

Рецензенти рекомендують: відповідно до п. 15 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, *пропонується такий склад разової ради:*

Голова ради: Шевченко Галина Павлівна, доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України, професор кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Рецензент: Шелковая Наталія Валеріївна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри політологічних та культурологічних студій Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Офіційні опоненти:

Демчук Руслана Вікторівна, доктор культурології, професор кафедри культурології Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Тарасенко Андрій Андрійович, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри теорії і методики декоративно-прикладного мистецтва та графіки ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Садова-Мандюк Оксана Ярославівна, кандидат мистецтвознавства, викладач Комунального закладу Львівський фаховий коледж декоративного і ужиткового мистецтва ім. І. Труша.

У результаті попередньої експертизи дисертації **Хлистун Юлії Ігорівни** і повноти публікації основних результатів дослідження

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Хлистун Юлії Ігорівни на тему: «Програми розписів православних храмів Сходу України кінця ХХ – початку ХХІ століття: культурологічний вимір».
2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Хлистун Ю.І. відповідає спеціальності 034 Культурологія та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, пп. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.
3. Рекомендувати дисертацію Хлистун Юлії Ігорівни на тему: «Програми розписів православних храмів Сходу України кінця ХХ – початку ХХІ століття: культурологічний вимір» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 034 Культурологія.
4. Рекомендувати Вченій раді СНУ ім. В. Даля затвердити склад разової спеціалізованої вченої ради:

Голова ради: Шевченко Галина Павлівна, доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України, професор кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Рецензент: Шелковая Наталія Валеріївна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри політологічних та

культурологічних студій Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Офіційні опоненти:

Демчук Руслана Вікторівна, доктор культурології, професор кафедри культурології Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Тарасенко Андрій Андрійович, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри теорії і методики декоративно-прикладного мистецтва та графіки ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Садова-Мандюк Оксана Ярославівна, кандидат мистецтвознавства, викладач Комунального закладу Львівський фаховий коледж декоративного і ужиткового мистецтва ім. І. Труша.

Результати голосування щодо рекомендації до захисту дисертації Хлистуни Юлії Ігорівни:

«За» - 12

«Проти» - немає

«Утримались» - немає

Презентація Хлистуни Юлії Ігорівни на 28 сторінках додається.

Декан юридичного факультету,
кандидат юридичних наук, професор

 Олена АРСЕНТЬЄВА

Головуюча на засіданні
кандидат політичних наук, доцент,
завідувачка кафедри
політологічних та культурологічних
студій

Людмила ПАВЛОВА

Секретар засідання

Олексій ПРОКОПЕНКО